

Aktuell information

RCSL i Bologna

Det är nu tid att planera för de två stora rättssociologiska konferenserna 1988. International Sociological Association Research Committee on Sociology of Law (RCSL) avhåller sitt årliga möte mellan den 30 maj och 3 juni i Bologna, Italien. Mötet sammanfaller med Bolognas universitets 900-årsjubileum. Programmet är som vanligt späckat, inte bara runt konferensens tema, som i år är "Lag och rättigheter", utan också med utflykter, till bl a Ravenna och Marzabotto. En session är för övrigt förlagd till Ravenna, om de mänskliga rättigheternas sociologi. Andra områden som lyfts fram under konferensen är rättsens historiska utveckling och rättssociologi, samt rättssociologi, ekonomi och produktion. Speciella "workshops" ska behandla bl a pågående

forskning, rättskommunikation, rättssystem och sociala system, skatterättens sociologi, juristyrket, rättsantropologi. Särskild uppmärksamhet riktas på en översikt över rättssociologins ställning i olika länder.

Bland de medverkande noterar vi **Per Stjernquist, André-Jean Arnaud, Maria Borucka Arctowa, Maureen Cain, Alberto Febbrajo, Lawrence M. Friedman, Raj Mohini Sethi och Alexander Yakovlev**, som alla är speciella kommentatorer för inlägg från hela världen om rättssociologins utveckling som en vetenskaplig disciplin. Inläggen och kommentarerna kommer att publiceras av RCSL i en speciell utgåva under 1988, och ska tillsammans utgöra den slutgiltiga bestämningen av rättssociologins ställning i världen inför 90-talet.

Enligt **Vincente Ferrari**, som

står som organisatör av detta viktiga dokumentationsarbete, har bidrag redan inkommit från bl a Folkrepubliken Kina, Rumänien, Sovjetunionen, Brasilien, Argentina, Österrike, Nya Zeeland och Nigeria. Bidraget om Sverige skrivs av denna tidskrifts redaktör, **Antoinette Hetzler**.

För de läsare som önskar delta på Bolognamötet publicerar vi anmälningsblanketten här intill.

Law&Society i Denver

Den amerikanska Law&Society Association håller årsmöte på temat "The Archeology of Socio-Legal Studies: Asking Questions". **Marie Provine** och **Carroll Seron** menar att temat ska uppmuntra deltagarna att "excavate the presuppositions that guide research within their areas of study". En sådan forsknings-sociologisk infallsvinkel kan vara av stort intresse i ett internationellt perspektiv. Icke-amerikanska deltagare på Law&Society-mötena upplever lätt att amerikansk "imperialism" påverkar perspektivet på andra länders problem på ett irrelevant sätt. Men även inom USA är det viktigt att frilägga och analysera de ideologiska rötterna till olika problemställningar: vem och vad påverkar forskningen inom rättsområdet.

Arbetslivscentrum utrett

Att forskning inom ett visst område påverkas av landets politiska och ekonomiska traditioner visades med all önskvärd tydlighet för något år sedan genom en rapport om internationell arbetsrättsforskning, *Labor*

Law Research in Twelve Countries, redigerad av **Sten Edlund** och producerad av Arbetslivscentrum och Arbetsmiljöfonden.

Arbetsrättsforskningen vid Arbetslivscentrum (ALC) under ledning av Sten Edlund fick förenligt mycket positiv bedömning när ALC utvärderades av en internationell forskargrupp under ledning av **Steven Deutsch**. Gruppen har gått under benämningen ALC Review Committee, och dess rapport, *The Swedish Center for Working Life 1976-1987* finns tillgänglig från ALC för den nyfikne. Rapporten är en vetenskaplig värdering av ALCs mål och funktionssätt som institut under det senaste decenniet. Uppdraget innefattade också en blick framåt, på de kommande 10 åren.

Det verkar som om målkonflikter, organisatoriska problem och diverse externa och interna motsättningar slitit hårt på centret under de första tio åren. Forskargruppens rapport ger en grundlig, om än kortfattad, genomgång av den forskning som producerats inom ALC, och det görs också en värdering av teoretiska ansatser och slutsatser inom en internationell forskningsram. Och slutsatsen? Mycket har gjorts, men mycket återstår; somt har varit bra, annat får klart underbetyg. Vissa förslag ges också i syfte att förstärka centret forskningsmässigt.

Rapporten är också ett stimulerande bidrag till frågan om hur samhället bäst kan försäkra sig om att hålla en hög och jämn kvalitet på forskning och utveckling – inom särskilt tillskapade, tematiskt orienterade forskningsinstitut eller inom den traditionella högskolans murar.

Kontroversiell FÖD-dom

Lotta Westerhälls avhandling *Sjukdom och arbetsoförmåga* (1983) har åter blivit aktuell de senaste veckorna. Försäkringsöverdomstolen (FÖD) hade i december två fall uppe i plenum som båda gällde följderna av försummelse att anmäla sjukfrånvaro till Försäkringskassan. Westerhälls analys i avhandlingen av ett omfattande rättsfallsmaterial visar att mot intresset av att genom utebliven sjukpenning garantera att den försäkrade gör sin sjukansökan i rätt tid borde vägas hänsynen till den försäkrade för vilken utebliven sjukpenning innebär en kännbar sanktion. Hon ifrågasatte om praxis innebar en rimlig avvägning mellan de motstående intressena.

Två förslag till motivering fick i plenumbehandlingen vardera sex röster, och ordförandens röst blev utslagsgivande. Majoritetens motivering löd som följer: "Huruvida ersättningsrätt föreligger trots att den försäkrade försummat att göra sjukansökan i tid måste enligt domstolens mening alltjämt avgöras från fall till fall. De riktlinjer som lagts fram av riks-försäkringsverket i det förut berörda yttrandet torde även i fortsättningen i huvudsak kunna tjäna som ledning vid prövningen. Denna bör dock i större utsträckning än hittills präglas av att resultatet för den enskilde inte blir obilligt."

Den andra motiveringen, som formulerades av försäkringsdomare **Kenneth Bratthall** utmynnade i slutsatsen "att tillämpningen av undantagsbestämmelsen alltid bör präglas av ett särskilt hänsynstagande till den försäkrades sjukdom.

Om bedömningen sker på sådant sätt framstår den försäkrades försummelse i det alldeles övervägande antalet fall som ursäktlig. En försäkrads försummelse att omgående anmäla ett sjukfall kan vidare ytterst sällan sägas 'lända försäkringskassan till men'. Med hänsyn till det anförda anser jag att en försäkrads glömska eller bristande kunskap om anmälningsrutinerna bör godtas som särskilda skäl i alla sådana fall där försäkringskassans kontroll i efterhand ger ett godtagbart underlag för bedömningen av rätten till förmånen."

Ytterligare en minoritet var skiljaktig i domen, och försäkringsdomare **Ahlgren** samt tre lekmanna-ledamöter anförde att "Hans [den försäkrades] förbiseende att inte sjukanmäla sig i tid får följaktligen anses ha berott på glömska, en omständighet som enbart i sig inte kan anses vara ursäktlig... I vart fall torde majoritetens ställningstagande få till följd att undantagsbestämmelsen... snarare blir regel än undantag. En sådan väsentlig utvidgning av undantagsbestämmelsens tillämpning, vilken vi inte funnit stöd för i lag eller lags förarbeten, ankommer det inte på försäkringsöverdomstol att förverkliga utan detta är enligt vår mening en uppgift för lagstiftaren."

Dessa tre olika sätt att principiellt betrakta försummelse att anmäla sjukfrånvaro till försäkringskassan sätter inte bara Westerhälls resonemang ånyo i fokus, utan aktualiserar hela problematiken om hur man kan tillgodose ett av samhällets subsystems legitimitetskrav (försäkringskassan) och krav på kontroll (att få in sjukansökan omgående) och effektivitet (enkla rikt-

linjer för bedömning av försummelser) hos individer med en social livsvärld där systemets krav inte har den självklara plats som man från systemets sida gärna förväntar sig, och där glömska och andra liknande felkällor är en del av vardagslivet.

Att rätten ska fungera integrerande och kommunicerande i samhället har för många blivit en självklarhet. Det har också blivit självklart att systemets krav inte får vara absolut i en avvägningssituation. Både majoritetens uppfattning om principen, att döma från fall till fall och inte till förfång för individen, och minoritetens krav på att godta "glömska" eller "bristande kunskap om anmälningsrutinerna" som giltiga skäl när kassans kontrollfunktion och handläggningsrutiner ändå kan fungera, visar att domstolen är på väg att förstå rättens funktion och ansvar i det moderna samhället. Men det tredje perspektivet, som vill göra en strikt uppdelning av ansvaret för rätten och för vilket rättens bokstav måste ändras genom politiska beslut för att praxis ska kunna förändras, utgör en påminnelse om att den traditionella mekanistiska synen på förhållandet lagstiftare-lag-tillämpare fortfarande lever kvar. (Dom 1398/84:1)

Kritisk juridik

I nr 38 av tidskriften *Retfærd, Nordisk juridisk tidsskrift*, diskuterar **Peter Blume** konferensen med European Critical Legal Studies (ECLS) i Vaucresson, april 1987 (se "Aktuell information" i denna tidskrift vol 4 1987 nr 1). Blume är orolig för att "det kritiske perspektiv forsvinder ved at drunkne i de

ikke-retlige infaldsvinkler". Blume menar att de danska deltagarna var besvikna på att konferensen, inte bara på grund av brister i arrangemangen, för lite tid till diskussioner osv, utan också därför att det var svårt att finna en kritisk intention i större delen av uppsatserna som presenterades på konferensen. Blume anser att anledningen till att det kritiska försvinner är att man gjort en "fejlaktig identifikation mellem retssociologi og kritisk jura". Han säger vidare: "Konferencen var således præget af traditionel retssociologi, hvor de empiriske resultater ikke blev søgt sat ind i en kritisk samfundsmæssig ramme eller søgt operationaliseret til handlingsorienterede konklusioner." Kritisk juridik för Blume är att svara på fyra frågor: 1) Vem har blivit förtryckt, eller fått fördel, av en rättslig form? 2) Vilket intresse främjas av en rättslig regel? 3) Vilka allmänna samhälleliga utvecklingstendenser, nationella eller internationella, påverkar den rättsliga regleringen? 4) Vad ska vara innehållet i en kritisk legalstrategi mot förtrycksformer i samhället? Blume efterlyser för framtida konferenser ett mer dogmatiskt förhållningssätt till dessa frågeställningar och påpekar att detta självklart är "kritisk" juridik.

Det är emellertid inte klart till vilken tradition inom den kritiska juridiken Blume bekänner sig; är det till den "radikala" juridiken, till den tyska "kritische Justiz", till kritisk rättsvetenskap, eller möjligen kritisk teori? En utredning av begreppsblandningen och kunskapsluckorna när det gäller kritisk teori kommer i nästa nummer av *Tidskrift för rättssociologi*. I väntan på den vill vi hänvisa intresserade

till förra numret, vol 4 1987 nr 2, där vi publicerar två intressanta artiklar från Vaucresson-konferensen, samt till vol 3 1986 nr 2, där Roger Cotterrell medverkar med en

intressant och tankeväckande artikel om kritik och rätt. Uppgårelsen i USA med Critical Legal Studies-skolan blir kanske aktuell här också, med "kritiska" danskar.

